

השלכות האירועים הביטחוניים
על תעסוקת ישראלים במגזר העסקי
רבעון רביעי 2000

נתוני סקר המעסיקים

חידוש האינטיפאדה בסוף ספטמבר שנת 2000 הגביר את ההאטה ברמת הפעילות הכלכלית של המשק. תפנית זו התרחשה לאחר שנה תמימה של התאוששות ושיפור ברמת הפעילות הכלכלית שהגיעה לשיאה ברבעון השלישי של 2000.

על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה גדל התוצר העסקי אשתקד בשיעור של 7.9%, תוך הבדלים ניכרים בין המחצית הראשונה לבין השנייה, 10.2% ו- 3.5% במונחים שנתיים בהתאמה. ברבעון האחרון של שנת 2000 ירד התוצר העסקי בשיעור של 16.2% ביחס לרבעון הקודם במונחים שנתיים. ברבעון הרביעי בלט, בשל האירועים הביטחוניים, הצמצום בהכנסות ממגזרי התיירות וירדה באופן ניכר הבניה למגורים וזאת במקביל לירידה בפעילות חברות הסטראט-אפ בישראל בשל המשבר בעולם בתחום זה.

השלכות האירועים הביטחוניים על ההתפתחויות בשוק העבודה ברבעון האחרון של שנת 2000 באו לידי ביטוי בתופעות הבאות:

ראשית, הטלת סגר על השטחים מנעה מפלשתינאים לעבוד בישראל לאורך מרבית הרבעון האחרון אשתקד. צמצום חד של היצע הפלשתינאים העובדים בישראל פגע מאוד בפעילות ענפי הבינוי והחקלאות המעסיקים מספר גדול יחסית של פלשתינאים במשלחי יד שמציאת תחליף להם מקרב הישראלים הינו בעייתי בזמן הקצר.

זאת ועוד, האירועים הביטחוניים בכלל והסגר בפרט גרמו להפסקת קשרי הסחר בין הכלכלה הפלשתינאית לבין ישראל. חובותיהם הכבדים של הפלשתינאים לעסקים בישראל, והפסקה פתאומית של מכירות ישראלים לשטחים פגעה מאוד בעסקים. כתוצאה מכך התהווה עודף כושר ייצור בחלק מענפי המסחר והשרותים, המחייב צמצום והתאמת כח אדם במפעלים ורשתות שיווק בישראל.

שנית, גלישתם של הפיגועים אל תוך הערים הביאה לסיווגה של ישראל בעולם כמדינה מסוכנת לשוהים בה. בשל כך, גברה מאוד ההאטה בתנועת התיירות לישראל וממנה, כמו גם בממדי תיירות הפנים. התפתחויות אלו הביאו להאטה ניכרת בפעילות מגזרי התיירות וצמצום העובדים בו.

המגמות השליליות בפעילות הכלכלית שהסתמנו בתחילת הרבעון האחרון אשתקד התגברו והעמיקו בחודשים האחרונים. ככלל, שוק העבודה מגיב בפיגור אחר השינוי ברמת הפעילות, אולם כבר עתה ברור שהשלכותיהם של האירועים הביטחוניים על ההתפתחויות בשוק העבודה קשות מכפי שניתן היה לשער בתחילת האירועים. מה עוד שאירועים אלו פגעו בענפים ששימשו בשנה האחרונה מנוע מרכזי לצמיחה הכלכלית במשק.

מטרת הדו"ח הינה להצביע על השינויים העיקריים שחלו במצב התעסוקה של עובדים ישראלים במגזר העסקי ברבעון האחרון של שנת 2000 כתוצאה מהאירועים הביטחוניים.

מדידת השפעת האירועים הביטחוניים על התפתחות התעסוקה מתבססת במסמך זה, על מעקב לאורך זמן אחר שלושה משתנים עיקריים¹: משרות שאוישו, עובדים שנפלטו ומאזן תעסוקה². באופן מעשי התבססנו בעיקר על השוואה בין הממוצע החודשי של ערכי המשתנים לעיל ברבעון האחרון של שנת 2000, לערכם הממוצע בשלושת הרבעונים הראשונים של שנה זו בחישוב רבעוני ושנתי.

עיקרי הדברים

מאזן תעסוקה שלישי, ירידה בתעסוקה: ברבעון האחרון של שנת 2000 היה מאזן התעסוקה של ישראלים במגזר העסקי שלילי ועמד על 11.4 - אלף עובדים בממוצע לחודש. דהינו, ברבעון האחרון אשתקד ירדה תעסוקתם של ישראלים במגזר העסקי בשיעור של 0.8% בהשוואה לרמת התעסוקה (משרות שכיר) בסוף הרבעון השלישי של שנת 2000.

פליטת עובדים ניכרת: מאזן התעסוקה השלילי שנוצר לאחר חידוש האינתיפאדה נבע ברובו המכריע מהתגברות פליטתם של עובדים. היקף פליטת העובדים ברבעון האחרון של אשתקד היה גבוה ב- 50% בהשוואה לממוצע החודשי בשלושת הרבעונים הראשונים של שנת 2000, ועמד על 64 אלף עובדים. אחוז החברות שדיווחו על פליטת עובדים גדל מאוד ברבעון האחרון והגיע לשיעור של 38% בהשוואה ל- 30% בממוצע חודשי בשלושת הרבעונים הראשונים.

האטה בשיעור איש משרות: בניגוד למצופה לא ירד ברבעון האחרון של שנת 2000 מספר המשרות שאוישו, אלא גדל בשיעור של 5.4% בהשוואה לשלושת הרבעונים הקודמים. שיעור זה נמוך בהשוואה לגידול המקביל ברבעון האחרון של 1999 (12%). הדבר מלמד כי ההשלכות השליליות על שוק העבודה התמקדו בתחילתו של התהליך בחלק מענפי הכלכלה, בעוד שבאחרים המשיך הביקוש לעובדים לגדול אולם בקצב איטי יותר.

ירידה ניכרת בתעסוקה בצנפי התירות: הירידה במאזן התעסוקה בענפי האירוח ואוכל היתה החזקה ביותר והגיעה לכ- 10% מסך משרות שכיר בענף. פליטת העובדים בענפים אלו גדלה ברבעון האחרון אשתקד פי 3 מהפליטה החודשית הממוצעת בשלושת הרבעונים הראשונים של שנת 2000, בעוד שאיזון המשרות ירד בפחות מ- 50%. הירידה בתעסוקה בענף האירוח ואוכל הינה תוצאה ישירה של ההתפתחויות הביטחוניות, שהביאו להאטה ניכרת בפעילות ענפי התיירות הנכנסת והיוצאת וכן בתיירות הפנים. במקביל ירדה הפעילות בענפי לוויין ספקי תשומות למגזר התיירות, בעיקר בענפי משנה בתחבורה, במסחר ובשירותים עסקיים.

¹ נתונים אלו ואחרים נאספים במסגרת סקר מעסקים במגזר העסקי הנערך מאז 1997 עי הרשות לתכנון כ"א.

משרד העבודה והרווחה הפעיל הסדרים מיוחדים למניעת פיטורים למפעלים במצוקה ואישר הכללתם של 7,000 עובדים בהסדרים אלו, מתוך בקשות מעסיקים בהיקף של 15 אלף עובדים. בפועל השתתפו בהסדרים הללו, ברבעון האחרון של שנת 2000, 3,000 עובדים.

החלפת עובדים פלשתינאים: בענפי הבניה, חקלאות וענפים נוספים הפך מאזן התעסוקה של ישראלים לחיובי דהינו, היעדר עובדים פלשתינאים הגדיל ברבעון האחרון של שנת 2000 את תעסוקתם של ישראלים. שיעור גידול התעסוקה בענף הבניה היה נמוך מאוד (0.3%) בהתייחס למחסור הגדול בעובדים, בעוד שהתעסוקה בחקלאות גדלה בשיעור ניכר (4.8%). השוני בין הענפים בהחלפת עובדים פלשתינאים נובע מאורך חיי המדף הקצרים של התוצר החקלאי, ורצונם של מעסיקים למזער ככל שניתן את ההפסדים הצפויים. לגבי ענף הבניה קיימת הערכה שהענף ניזון מהיקפים גדולים של עובדים פלשתינאים בלתי מדווחים וחסרי היתר למרות הסגר, דבר שהקל במידת מה על מצוקת כח אדם בענף. לשם הקלת המחסור בעובדים אישרה הממשלה בסוף הרבעון האחרון בשנת 2000 הרחבת מספר ההיתרים לעובדים זרים בהיקף של 7,000 עובדים – 5000 בבנייה ו- 2000 בחקלאות.

פיטורי עובדים והתאמת כח אדם: מתוך 64 אלף עובדים שנפלטו בממוצע חודשי ברבעון האחרון אשתקד במגזר העסקי, כ- 14 אלף (22%) פוטרו בעקבות האירועים הביטחוניים, עקב הצורך של מעסיקים להתאים את התעסוקה להיקף היצור והמכירות. סה"כ במהלך כל הרבעון פוטרו בשל ההתאמות בעקבות האירועים הביטחוניים, 42 אלף עובדים ישראלים. כ- 70% מהם קשורים ישירות בענפי אירוח ואוכל וענפי לווין המשמשים ספקי תשומות למגזרי התיירות. היקף הפיטורים היה עלול להיות גבוה יותר אלמלא, כתוצאה מהמחסור בעובדים פלשתינאים, נקלטו בענפי הבניה חקלאות וענפים אחרים כ- 4,500 עובדים ישראלים שהחליפו את הפלשתינאים.

אחיר האינתיפאדה האומני אובדן תעסוקה fe ישראליים מאגזר העסקי: לולא פרצה האינתיפאדה היה גדל מאזן התעסוקה השנתי במגזר העסקי בשנת 2000 ב- 76.5 אלף עובדים, גידול של 5%. מחיר האינתיפאדה ברבעון האחרון אשתקד הגיע לאובדן תעסוקה של 34 אלף עובדים. בשל אובדן זה פחת גידול התעסוקה במגזר העסקי ל- 2.9%, בחישוב שנתי. דהינו האירועים הביטחוניים הפחיתו את שיעור גידול התעסוקה השנתי של ישראלים במגזר העסקי ב- 45%. אובדן התעסוקה הכולל במגזר העסקי הינו תוצאה של ירידה ניכרת בתעסוקת ישראלים בענפי אירוח ואוכל מסחר תחבורה ותקשורת ותעשייה מחד, וגידול תעסוקה בחקלאות, בניה וענפים אחרים מאידך.

אחיר האינתיפאדה האומני גידול האבטלה: לולא התחדשה האינתיפאדה ברבעון האחרון של שנת 2000 ובהתבסס על ההנחות שיפורטו בהמשך, היה עומד שיעור האבטלה ברבעון האחרון אשתקד על 8.5% בקירוב, בעוד שבפועל הוא הגיע ל- 8.9%. גידול של 0.4 אחוז בשיעור האבטלה ברבעון האחרון של שנת 2000.

² מאזן תעסוקה הינו הפער בין משרות שאויישו לבין עובדים שנפלטו במהלך החודש האחרון.

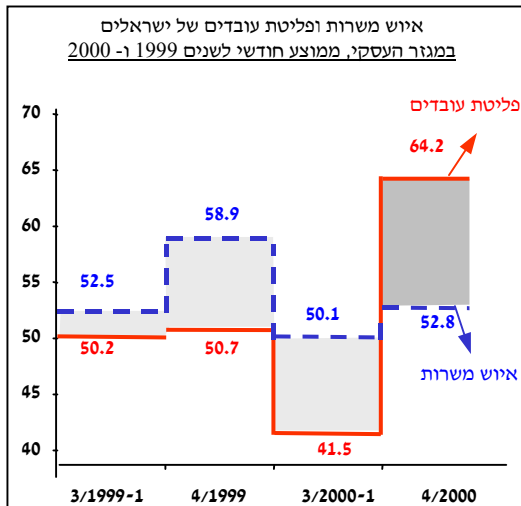
השלכות על התעסוקה, בחישוב רבעוני

כף התעסוקה: ברבעון האחרון של שנת 2000 ירדה התעסוקה של ישראלים במגזר העסקי בלמעלה מ-11 אלף עובדים בממוצע לחודש. זוהי ירידה של 0.8% בהשוואה למספר משרות שכיר באותה תקופה, והיא באה לאחר 6 רבעונים רצופים של מאזני תעסוקה חיוביים, כתוצאה מגידול ניכר במשרות שאויישו ביחס לפליטת עובדים.

הירידה החלה לאחר חידוש האינתיפאדה, ורובה המכריע נבע מהתגברות פליטתם של עובדים. מנתוני סקר המעסיקים עולה כי היקף פליטת העובדים הגיע ברבעון האחרון של שנת 2000 ל-64 אלף עובדים בממוצע חודשי בהשוואה ל-41.5 אלף עובדים ב-3 הרבעונים הראשונים של השנה – עלייה של יותר מ-50% (ראה תרשים). פליטת העובדים ברבעון האחרון אשתקד הייתה גבוהה בחריגותה גם ביחס לשנת 1999.

למרות הגידול החד בהיקף העובדים שנפלטו ברבעון האחרון אשתקד נמצא כי גם מספר המשרות שאויישו המשיך לגדול, אולם בשיעור הרבה יותר נמוך מאשר גידולו בתקופות המקבילות ב-1999.

מספר המשרות שאויישו הגיע ברבעון הרביעי אשתקד לכ-53.0 אלף בממוצע לחודש, בהשוואה ל-50.0 אלף ב-3 הרבעונים הקודמים לו - גידול של 5.4 אחוז (ראה תרשים). לשם השוואה, הגידול המקביל בין התקופות הללו בשנת 1999 היה גדול בהרבה ועמד על כ-12%.

הגידול במספר המשרות שאויישו ברבעון האחרון אשתקד הינו מפתיע לנוכח תחילתם של סימני ההאטה בחודשים אלו. הדבר מלמד כי ההשלכות השליליות של האירועים הביטחוניים התמקדו בפגיעה בחלק מענפי הכלכלה, בעוד שבענפים אחרים המשיך הביקוש לעובדים לגדול אך בקצב איטי יותר המעיד על סימני האטה.

זאת ועוד, עיקר ההתאמה והתגובה של מעסיקים לרמת הפעילות בחלק מענפי המשק ברבעון האחרון אשתקד נותבו באמצעות הפסקה יזומה

של תעסוקת עובדים, בענפים אחרים העדיפו מעסיקים להאט את קצב איוש המשרות ובענפים בהם ירדה הפעילות לנוכח היעדרות עובדים פלשתינאים עשו המעסיקים מאמצים לאייש משרות פנויות, לפחות זמנית, באמצעות עובדים ישראלים.

כאמור, מאזן התעסוקה השלילי ברבעון הרביעי של שנת 2000 עמד על כ- 11 אלף עובדים, והוא כולל בתוכו גורמים עונתיים שפעלו להגדיל את התעסוקה, דהיינו להגדיל יחסית יותר את האיושים בהשוואה לפליטת עובדים, ובהיעדרם היה גדל מאזן התעסוקה השלילי ברבעון האחרון אשתקד.

התצוקה הצנפי המשק: מאזני התעסוקה החיוביים שנרשמו ברבעונים הראשונים של שנת 2000 וב- 1999 בענפי התעשייה, המסחר והאירוח והאוכל הפכו לשליליים ברבעון האחרון אשתקד (לוח 1 בנספח).

על פי נתוני סקר המעסיקים, סך התעסוקה ירד ברבעון האחרון אשתקד בענפי התעשייה והמסחר בשיעור של 0.4% ו- 0.3% בהתאמה, לאחר שברבעונים הראשונים היא עלתה בכל אחד מהענפים הללו בשיעור של 0.6% ו- 0.7% בהתאמה. מאזן התעסוקה השלילי בתעשייה ברבעון האחרון אשתקד, -1.5 אלף עובדים, נבע מעלייה חדה בפליטת עובדים ובמקביל מירידה קלה במספר המשרות שאיושו. מאזן תעסוקה שלילי במיוחד איפיין את ענפי המסחר ברבעון זה, -8.0 אלף עובדים. גם במסחר נרשם גידול חד במספר העובדים שנפלטו, אך בשונה מהתעשייה גדל במקצת בענפי המסחר גם מספר המשרות שאוישו, עובדה שלא מנעה היווצרותו של מאזן תעסוקה שלילי (לוח 1 בנספח).

הירידה החזקה ביותר בתעסוקה נרשמה בענפי האירוח והאוכל והיא הגיעה לכ- 11 אלף עובדים בממוצע לחודש המהווים 9.8% ממשרות שכיר בענף. הירידה המשמעותית במספר העובדים בענף זה נבעה מעלייה חסרת תקדים בהיקף המפוטרים במקביל לירידה ניכרת באיוש משרות. פליטת העובדים בענפי האירוח והאוכל גדלה ברבעון האחרון אשתקד פי 3 מהרמה החודשית הממוצעת בחודשים הקודמים לו ועמדה על 14 אלף עובדים בממוצע לחודש, בעוד שאיוש המשרות ירד בפחות מ- 50% ועמד על כ- 4 אלפים משרות בממוצע לחודש.

הירידה בתעסוקה בענפים אלה הינה תוצאה ישירה של ההתפתחויות הביטחוניות שהביאו להאטה ניכרת בפעילות ענפי התיירות הנכנסת והיוצאת, וכן גם בתיירות הפנים. כתוצאה מכך, ירדה תפוסת בתי המלון עד ל- 30%, למעט באילת וים המלח. במקביל ירדה גם רמת הפעילות בענפי לווין המשמשים ספקי תשומות למגזרי התיירות, בעיקר ענפי התחבורה השירותים העסקיים, המסחר, המזון וענפים נוספים.

המשבר המחרף הגביר את לחציהם של מעסיקים בענפי התיירות למנוע פיטורי עובדים מקצועיים בהיקף כולל של 15 אלף עובדים. משרד העבודה והרווחה האחראי להפעלת הסדרים מיוחדים למפעלים במצוקה³ אישר הכללתם של 7,000 עובדים בהסדר המיוחד, אולם בפועל ברבעון האחרון של שנת 2000 השתתפו בהסדר רק כ- 3,000 עובדים המועסקים בבתי מלון והארכה, בסוכנויות נסיעות, בשיווק תכשיטים ואבני חן ובחברות מתחום ענפי תחבורה.

³ הבקשות הופנו למשרד העבודה והרווחה שהפעיל הסדר מיוחד למפעלים במצוקה. במסגרת ההסדר מוצאים העובדים לחופשה ללא תשלום, מקבלים דמי אבטלה/הבטחת הכנסה על פי זכאותם האישית ובה בשעה לומדים בהכשרה מקצועית. ניתוח התפתחות התעסוקה במגזרי התיירות נמצא כעת בהכנה ברשות לתכנון כ"א ויפורסם בקרוב.

כאמור, בענפי הבניה והחקלאות הפכו מאזני התעסוקה של עובדים ישראלים ברבעון האחרון של שנת 2000 לחיוביים, מגמה שנבעה מהיעדר עובדים פלשתינאים ומהחלפתם של חלק מהם בישראלים.

על פי נתוני סקר מעסיקים, עמד מאזן התעסוקה בענף הבניה ברבעון האחרון אשתקד על 0.3 אלף עובדים בממוצע לחודש בהשוואה למאזן שלילי של -1.0 אלף עובדים בשלושת הרבעונים הראשונים אשתקד. השינוי בענף נבע מירידה במספר העובדים שנפלטו במקביל לגידול במספר המשרות שאוישו. הגידול החיובי במאזן התעסוקה בחקלאות היה הרבה יותר גבוה ועמד בממוצע חודשי על 2.2 אלף עובדים (לוח 1 בנספח). שינוי זה נבע מהתרחבות ניכרת במספר המשרות שאוישו ומציבות במספר העובדים שנפלטו. נתונים אלו מלמדים שתעסוקתם של ישראלים ברבעון האחרון גדלה בבניה בשיעור צנוע יחסית (0.3% בממוצע חודשי), בעוד שבחקלאות היא גדלה בשיעור ניכר (4.8% בממוצע חודשי).

הגידול בתעסוקה בענפי הבניה והחקלאות לא היה גדול מספיק כדי לספק את הביקוש הגבוה של מעסיקים לעובדים ישראלים. באתרי בניה רבים הושבתה העבודה בעוד שבאחרים היא הצטמצמה עד מאוד. תוצרת חקלאית, בעיקר פירות, ירקות ופרחים, לא נקטפה בעיתה וכן הושבתו פעילותם של בתי אריזה. בשל כך לא הגיע חלק מהתוצר החקלאי אל השווקים בכלל ולשווקי הייצוא בפרט ונגרם נזק רב לחקלאים.

על פי הערכות, הביאה היעדרותם של פלשתינאים למחסור מידי של 25 אלף עובדים בענפי הבניה והחקלאות. בשל המצב שהשתרר תבעו מעסיקים להרחיב באופן משמעותי את מספר ההיתרים לעובדים זרים. התאחדות הקבלנים ביקשה להוסיף לאלתר כ- 15 אלף היתרים לעובדים זרים, בנוסף ל- 32 אלף היתרים המצויים כיום בידי הקבלנים. נציגי החקלאים ביקשו להגדיל את מספר ההיתרים ב- 5 אלפים מעבר לכ- 20 אלף ההיתרים המצויים כיום בענף.

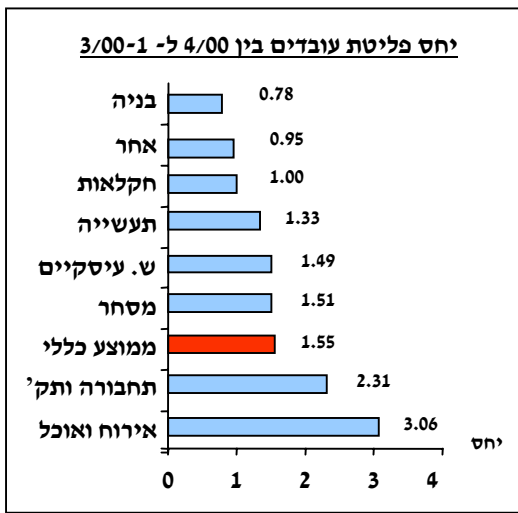
בעקבות התרחבות מימדי הנזק באתרי הבניה ושטחי החקלאות והגברת לחציהם של הקבלנים והחקלאים, אישרה הממשלה בסוף חודש דצמבר הגדלת מספר ההיתרים לעובדים זרים בהיקף כולל של 7,000, מהם 5,000 היתרים לבניה ו- 2,000 היתרים לחקלאות. ההרחבה לעיל תהיה בתוקף עד אמצע שנת 2001.

מלבד הגידול במספר ההיתרים לעובדים זרים הפעיל משרד העבודה והרווחה שתי תוכניות שנועדו לסייע באופן חלקי לצמצום המחסור בעובדים בחקלאות בכלל ובקטיף ההדרים בפרט: פרויקט תלמידי תיכון לקטיף הדרים, וסבסוד שכר לעידוד קליטתם של דורשי עבודה מובטלים מלשכות העבודה⁴.

השלכות על פיטורי עובדים

התפנית המרכזית ברבעון האחרון אשתקד הינה גידול של למעלה מ- 50% בהיקף פליטת העובדים במגזר העסקי. שיעור גבוה זה ניזון במיוחד מענפי האירוח והאוכל, וענפי לוויין כמו התחבורה, השירותים העסקיים והמסחר הנחשבים כספקי תשומות לתיירות.

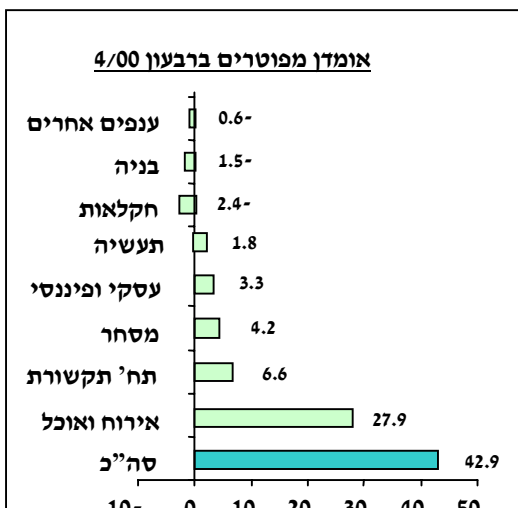
פליטת עובדים הינה תהליך התאמה בהם נוקטים ארגונים כלכלים כדי לממש את יעדיהם העסקיים, והיא נעשית גם בעת צמיחה אך כל שכן בעת משבר. הסיבות לפליטת עובדים הינם צמצום מכירות, סיום פרויקטים חד פעמיים, החלפת עובדים שאינם מתאימים, מילוי מקום לאחר עזיבה רצונית של עובדים או פרישה לגמלאות.

פיטורי עובדים ביוזמת המעסיק הוא אחד האינדיקטורים למדידת האטה בפעילות כלכלית. השוואת שיעור העובדים שנפלטו בין תקופה המאופיינת במיתון לבין שאינה כזו, יכולה ללמד על המאמץ שמשקיעים ארגונים כלכליים בהתאמת היקף כח אדם לרמת היצור והמכירות.

בלוח 3 בנספח חושב אומדן הפיטורים מסך הנפגעים לפי ענפי כלכלה ראשיים. מתוך ממוצע חודשי של 64 אלף עובדים שנפלטו ברבעון האחרון של אשתקד, כ- 14 אלף מתוכם פוטרו כתוצאה מהאירועים הביטחוניים. פיטורים

אלו נבעו מההאטה אליה נקלעו העסקים והם מבטאים התאמת רמת התעסוקה לשינויים ברמת הפעילות העסקית.

סך היקף הפיטורים במהלך הרבעון האחרון של שנת 2000 כתוצאה מאירועים הביטחוניים הגיע ל- 42 אלף עובדים ישראלים. למעלה מ- 70% מפיטורים אלו קשורים ישירות בענפי אירוח ואוכל וענפי לוויין נוספים הקשורים לפעילות במגזר התיירות.

כדי להתאים את עודף התעסוקה פיטרו ענפי התעשייה והמסחר 5.5 ו- 4.2 אלף עובדים בהתאמה, במהלך הרבעון האחרון.

בתגובה למחסור הניכר בעובדים פלשתינאים נמנעו ענפי הבניה והחקלאות וכן ענפים אחרים לפטר עובדים ישראלים. בהתבסס על אומדני סקר

המעסיקים הגיע מספר העובדים שלא פוטרו בענפים אלו לכ- 4.5 אלף עובדים המהווים 10.5% מסך הפיטורים היוזמים במהלך הרבעון האחרון של אשתקד.

⁴ התוכניות הללו נבחנות כעת ברשות לתכנון כ"א והם יסוכמו בדו"ח מיוחד שיפורסם בקרוב.

השלכות על חברות וארגונים כלכליים

שיעור החברות מהן נפלטו עובדים ברבעון האחרון אשתקד גדל מאוד בשל האירועים הביטחוניים. כ- 30% מהחברות במדגם דיווחו על פליטת עובדים בממוצע לחודש בשלושת הרבעונים הראשונים של שנת 2000, והשיעור עלה ל- 38% ברבעון האחרון. בכל הענפים חלה עליה באחוז החברות שנפגעו, אולם בענפי האירוח והאוכל, המסחר והחקלאות הגידול בלט במיוחד (לוח 4 בנספח).

השוואת השינוי במספר העובדים שנפלטו ברבעון האחרון בשנת 2000 ביחס לרבעונים קודמים, עם השינוי במספר החברות יכול ללמד על עומק המשבר בחברות (פליטת עובדים באותן חברות), ביחס להשפעות רוחב (התרחבות מעגל החברות הנפגעות).

כמעט בכל הענפים גדל מספר העובדים שנפלטו בשיעור העולה על הגידול במספר החברות שנפגעו. הדבר מעיד על כך שהמשבר לא התחלק בצורה שווה בין כל החברות ומצביע על חמרה יחסית במצבן של חלק מהחברות ברבעון הרביעי בהשוואה לרבעונים הקודמים לו.

למרות הגידול הניכר במספר החברות שפלטו עובדים, לא ירד מספרן של החברות שהשתתפו באיוש משרות והוא אף גדל במידה מסוימת. הכיוונים המנוגדים הבלתי צפויים מרמזים שהשלכותיהן השליליות הקשות של האירועים הביטחוניים ברבעון האחרון של שנת 2000 התמקדו בתחילת התהליך במספר מצומצם של ענפים המקרינים על כל המערכת התעסוקתית. המשבר עדיין לא חלחל לכלל הענפים במשק, דבר הצפוי לקרות ככל שתתארך אי-הוודאות הביטחונית.

הפעילות בענפי אירוח ואוכל, תחבורה, מסחר ושירותים עסקיים קשורה באופן ישיר ועקיף לנעשה במגזרי התיירות, שהצטמצמה מאוד בעקבות ההתרחשויות. בשל כך, גדל חלקן היחסי של חברות שפלטו עובדים מחד, תוך צמצום ניכר בחלקן של חברות בהן היו איושי משרות מאידך.

חברות שאיישו משרות ופלטו עובדים ישראלים, לפי ענפי כלכלה ראשיים באחוזים מסך החברות, לרבעונים 4/00 ו- 3/00-1				
הענף	איוש משרות		עובדים שנפלטו	
	רבעון 4/00	רבעון 3/00-1	רבעון 4/00	רבעון 3/00-1
סה"כ	33.4	30.5	37.6	30.3
תעשייה	38.5	35.9	44.4	38.8
בנייה	36.5	28.7	37.2	35.6
אירוח ואוכל	23.6	46.0	54.9	43.3
ש. עסקיים ופיננסיים	41.1	37.5	40.2	34.8
מסחר	29.0	23.2	31.8	22.1
תחבורה ותקשורת	29.3	36.5	40.2	32.9
חקלאות	33.3	27.5	29.8	22.9

בענפי תעשייה, שירותים עסקיים ומסחר גדל יחסית מספר החברות בהן היו איושי משרות, אולם הגידול היה נמוך בהשוואה לגידול באחוז החברות שפלטו עובדים. מגמות אלה מהוות סימנים ראשונים להתפתחות האטה בשוק העבודה.

כצפוי, גדל אחוז החברות שהשתתפו באיוש משרות באמצעות עובדים ישראלים ברבעון האחרון של שנת 2000 בהשוואה לשלושת הרבעונים הקודמים, בעקבות היעדרות מתמשכת של פלשתינאים בענפי הבניה וחקלאות וכן

ענפים אחרים חל גידול של 27%, 21% ו- 31% בהתאמה (ראה לוח 4 בנספח).

מחיר האינתיפאדה במונחי אובדן תעסוקה, הישוב שנתי

אומדן השלכות האירועים הביטחוניים על התעסוקה במונחים שנתיים מחייב להעריך כיצד היה מתפתח מאזן התעסוקה ברבעון האחרון של שנת 2000 לולא התחדשה האינתיפאדה.

לשם זהירות הנחנו שמאזן התעסוקה ברבעון האחרון של אשתקד יעמוד על אפס, בדרך זו נטרלנו את ההשפעות החיוביות של הרבעון על גידול התעסוקה - אם היו אמורות להיות כאלו. את זאת עשינו באמצעות ההנחה שהיקף המשרות שאוישו במהלך הרבעון ישתווה לפליטת העובדים. בחרנו בהנחה זו לנוכח סבירותה הגבוהה להתממש, זאת לאחר שמאזן התעסוקה בשלושה הרבעונים הראשונים של 2000 גדל בממדים שלא הכרנו כמותם מזה שנים רבות. בשל כך היה זה בלתי סביר להניח המשך גידול התעסוקה ברבעון האחרון של אשתקד. זאת ועוד, גידול התוצר העסקי לכל שנת 2000 (8.0%) כפי שפורסם ע"י הלמ"ס לא אפשר להניח כי צפוי גידול שנתי בתעסוקה בשיעור העולה על 5.0%, שכידוע הושג כבר בשלושת הרבעונים הראשונים של שנת 2000.

בניתוח הממצאים התבססנו על חישוב אומדן ההשלכות כפי שהוצגו בלוח 6 בנספח, וממנו עולים הממצאים הבאים:

א. לולא פרצה האינתיפאדה ברבעון האחרון אשתקד היה גדל מאזן התעסוקה השנתי במגזר העסקי ב- 76.5 אלף עובדים, זאת בהשוואה לתוספת של 45 אלף עובדים בכל שנת 1999, גידול של כ- 70% במאזן התעסוקה השנתי.

ב. גידול מרשים זה, במידה והיה מתממש, מבטא גידול של כ- 5% בתעסוקת ישראלים במגזר העסקי. שיעור כה גבוה בתעסוקה לא הושג מאז השנים 1994 ו- 1995 שבהן גדלה התעסוקה בשל גל העלייה בשיעור של 7% - ו- 5% בהתאמה. ההבדל בין שתי התקופות נעוץ בתנאי הרקע השונים בהם פעל ופועל כיום שוק העבודה. בעוד שבשנים 1994 - 1995 שימש ענף הבניה מנוף לצמיחה, הרי שכיום ענפי התיירות, השירותים העסקיים, התקשורת ותעשיית ההיטק משמשים בתפקיד זה. בשונה מענף הבניה שניתן להפעילו גם בתנאי משק סגור, פעילותם של הענפים שהובילו את הצמיחה בשנה האחרונה תלויה יותר בתנאי משק פתוח המחייבים הרבה יותר, וודאות ויציבות לאורך זמן, מטרות שקשה להשיגן בעתות של חוסר רגיעה ביטחונית ואי יציבות פוליטית.

ג. בפועל עמד מאזן התעסוקה של ישראלים במגזר העסקי לכל שנת 2000 על 42.0 אלף עובדים. מכאן שבהנחות העבודה עליהם התבססנו ניתן להעריך שהאינתיפאדה גבתה ברבעון האחרון של שנת 2000 מחיר של אובדן תעסוקה בהיקף של 34 אלף עובדים⁵.

⁵ כלל אובדן התעסוקה נחלק לשני מרכיבים: הראשון קשור בצמצום תעסוקה בפועל בשל פליטת עובדים בכלל ופיטורים בפרט, בעוד שהשני קשור לאובדן מקומות עבודה האמורים היו להיווצר, אך בשל האירועים הביטחוניים לא נוצרו. הואיל והנחנו שמאזן התעסוקה ברבעון האחרון אשתקד יעמוד על אפס הרי שכל אובדן התעסוקה ברבעון האחרון של אשתקד הינו מהסוג הראשון שמנינו.

ד. לולא המגמות השליליות ברבעון האחרון אשתקד ניתן היה לצפות לגידול שנתי של 5% בתעסוקה. בפועל שיעור הגידול עמד על 2.9%. דהיינו, השלכות האירועים הביטחוניים הפחיתו את גידול התעסוקה ב- 45%.

יש להודות שגידול תעסוקה בשיעור של 2.9% במגזר העסקי הינו מרשים למדי, ובימים כתיקונם יש בכוחו להפחית את מימדי האבטלה, אלה שבנסיבות שהתפתחו במשק, המעבר מצמיחה מהירה מאוד ברבעונים הראשונים של שנת 2000 עד לכדי מחצית מהשיעור לעיל ברבעון האחרון אשתקד, יצר בעיות התאמה בין קצבי צמיחה שונים שדחפו לעליית שיעור האבטלה.

ה. ענפי התעשייה, האירוח והאוכל, המסחר, התחבורה והתקשורת היו הענפים העיקריים ברבעון האחרון אשתקד שתרמו לאובדן תעסוקה, בעוד שבענפי הבינוי, החקלאות ובענפים אחרים נרשם מאזן תעסוקה חיובי וחל גידול במספר העובדים ישראלים שאוישו, זאת בעיקר בשל היעדרם של עובדים פלשתינאים.

אובדן פוטנציאל התעסוקה בענפי התעשייה, האירוח והאוכל, המסחר, התחבורה והתקשורת הגיע בשנת 2000 לכ- 45 אלף עובדים. זאת בעוד שענפי הבניה, החקלאות והאחרים תרמו להגדלת התעסוקה בהיקף כולל של 11 אלף עובדים, ובכך הביאו ענפים אלה לקיזוז חלקי של אובדן תעסוקה שהיקפו הכולל הגיע כאמור ל- 35 אלף עובדים בסיכום שנת 2000.

מחיר האינתיפאדה במונחי גידול האבטלה

כפי שצוין, מאזן התעסוקה לרבעון האחרון של אשתקד היה שלילי ועמד על 11.4 - אלף עובדים בממוצע לחודש. מאזן זה התקבל כתוצאה מאיוש של 52.8 אלף משרות שלא היה בהן די כדי להדביק פליטת עובדים בהיקף של 64 אלף משרות בממוצע לחודש.

ההנחה היא שהאירועים הביטחוניים קטעו המשכו של תהליך צמיחה שסימניו הראשונים החלו כשנה קודם לכן, ובהיעדרם ניתן היה לצפות שמאזן התעסוקה ברבעון האחרון של אשתקד היה חיובי.

מאזן התעסוקה השלילי שהתקבל בפועל, 11.4 - אלף עובדים בממוצע לחודש, שקול לגידול של 0.45 אחוז בשיעור האבטלה, בהנחה שהשירותים הציבוריים לא היו מגדילים את התעסוקה ברבעון האחרון. לולא האירועים הביטחוניים היה שיעור האבטלה ברבעון האחרון של אשתקד יורד לכל היותר עד כ- 8.5%, בעוד שבפועל הוא הגיע ל- 8.9% (על פי נתוני הלמ"ס). בחישוב שנתי היה עומד שיעור האבטלה על 8.7% בקירוב, בעוד שפועל הוא הגיע ל- 8.8%. מכאן, שמחיר האינתיפאדה במונחי גידול שיעור האבטלה היה מזערי בחישוב שנתי.

לוח 1 – משרות שאוישו, עובדים שנפלטו ומאזן תעסוקה, ישראלים לפי ענפים ראשיים, באלפים בממוצע לחודש, לרבעונים 4/00 ו- 3/00-1

הענף	איוש משרות		עובדים שנפלטו		מאזן תעסוקה	
	3/00-1	4/00	3/00-1	4/00	3/00-1	4/00
סה"כ	50.1	52.8	41.5	64.2	8.5	11.4-
תעשייה	10.3	9.5	8.3	11.0	2.0	1.5-
בנייה	3.4	3.9	4.6	3.6	1.0	0.3
אירוח ואוכל	6.6	3.7	4.6	14.1	2.0	10.4-
ש. עסקיים ופיננסים	12.0	13.9	9.3	13.9	2.7	0.0
מסחר	9.9	11.3	8.0	12.1	1.9	8.0-
תחבורה ותקשורת	3.2	2.8	2.2	5.1	0.9	2.3-
חקלאות	2.5	4.8	2.6	2.6	0.1-	2.2
אחר	2.2	2.9	1.9	1.8	0.3	1.1

מקור: סקר מעסיקים, הרשות לתכנון כ"א

לוח 2 – משרות שאוישו ועובדים שנפלטו באחוזים מהמועסקים הישראלים לפי ענפים ראשיים, רבעונים 3/00-1/99, 3/00-1, 4/00

הענף	עובדים שנפלטו			איוש משרות		
	רבעונים	רבעונים	רבעון	רבעונים	רבעונים	רבעון
	3/00-1/99	3/00-1	4/00	3/00-1/99	3/00-1	4/00
סה"כ	3.3	3.0	4.4	3.8	3.6	3.4
תעשייה	2.6	2.5	3.1	2.9	3.1	2.7
בנייה	4.6	4.8	4.1	3.6	3.6	4.5
אירוח ואוכל	4.6	4.8	13.4	6.0	6.9	3.5
עסקי ופיננסי	3.5	2.8	3.8	4.4	3.5	3.8
מסחר	3.8	2.9	4.3	4.0	3.7	4.1
תחבורה ותקשורת	2.3	1.9	4.0	3.1	2.8	2.2
חקלאות	2.0	8.3	5.4	6.1	7.1	9.9
אחר	7.2	1.7	1.8	2.6	2.2	3.0

מקור: סקר מעסיקים, הרשות לתכנון כ"א

לוח 3 - הפסקות עבודה ביוזמת המעסיק בשל האירועים הביטחוניים לפי ענפי כלכלה ראשיים, עובדים ישראלים אומדן לרבעון 4/00

משרות שכיר רבעון 4/00	אומדן מפורטים לרבעון 4/00 ⁽²⁾		אחוז הנפלטים ⁽¹⁾ רבעונים 3/00-1/99	אחוז הנפלטים ⁽¹⁾ רבעון 4/00	עובדים שנפלטו ⁽²⁾ רבעון 4/00	סה"כ
	ממוצע לכל הרבעון	ממוצע חודשי הרבעון				
(1)	(5)	(6)	(4)	(3)	(2)	(7)
1464	14.3	42.9	3.4	4.4	64.2	22.3
תעשייה	1.8	5.4	2.6	3.1	11.0	16.4
בנייה	0.5-	1.5-	4.6	4.1	3.6	13.9-
אירוח ואוכל	9.3	27.9	4.6	13.4	14.1	66.0
עסקי ופיננסי	1.1	3.3	3.5	3.8	13.9	7.9
מסחר	1.4	4.2	3.8	4.3	12.1	11.6
תח' ותקשורת	2.2	6.6	2.3	4.0	5.1	43.1
חקלאות	0.8-	2.4-	7.2	5.4	2.6	30.8-
אחר	0.2-	0.6-	2.0	1.8	1.8	11.1-

מקור: סקר מעסיקים, הרשות לתכנון כ"א (1) מסך משרות שכירים (2) באלפים

להלן חישוב עמודות: עמודה (5) = [עמודה (3) - עמודה (4)] X עמודה (1),

עמודה (6) = עמודה (5) X 3 (חודשים ברבעון)

עמודה (7) = עמודה (5) : עמודה (2)

לוח 4 - חברות שאיישו משרות ופלטו עובדים ישראלים, לפי ענפי כלכלה ראשיים באחוזים מסך החברות, רבעונים 4/00 ו-3/00-1

הענף	איוש משרות רבעון		עובדים שנפלטו רבעון		יחס בין התקופות	
	רבעון 4/00	רבעון 3/00-1	רבעון 4/00	רבעון 3/00-1	איוש משרות	עובדים שנפלטו
סה"כ	33.4	30.5	37.6	30.3	1.10	1.24
תעשייה	38.5	35.9	44.4	38.8	1.07	1.14
בנייה	36.5	28.7	37.2	35.6	1.27	1.04
אירוח ואוכל	23.6	46.0	54.9	43.3	0.51	1.27
ש. עסקיים ופיננסיים	41.1	37.5	40.2	34.8	1.10	1.16
מסחר	29.0	23.2	31.8	22.1	1.25	1.45
תחבורה ותקשורת	29.3	36.5	40.2	32.9	0.80	1.22
חקלאות	33.3	27.5	29.8	22.9	1.21	1.30
אחר	39.7	30.3	35.8	33.3	1.31	1.08

מקור: סקר מעסיקים, הרשות לתכנון כ"א

לוח 5 – מאזן התעסוקה (1) של עובדים ישראלים לפי ענפי כלכלה ראשיים,
באלפים, רבעונים 4/00 ו- 3/00-1

ענף	משרות שכיר לרבעון 4/00	מאזן תעסוקה, באלפים			אחוז שינוי שנתי בתעסוקה	
		לכל שנת 2000		רבעון		
		רבעון 4/00	רבעון 3/00-1	מצטבר		
סה"כ	מ"ח (2)	מ"ח (2)	מסה"כ	מסה"כ	מסה"כ	
סה"כ	1464	11.4-	8.5	42.3	100	2.9
תעשייה	350	1.5-	2.5	13.5	31.9	3.9
בינוי	88	0.3	1.2-	9.9-	23.4-	11.3-
אירוח ואוכל	106	10.4-	2.0	13.2-	31.2-	12.5-
ש. עסקיים ופיננסים	396	0.0	2.7	24.3	57.4	6.6
מסחר	279	0.8-	1.9	14.7	34.8	5.3
תחבורה ותקשורת	127	2.3-	0.9	1.2	2.8	0.9
חקלאות	46	2.2	0.9	5.7	13.5	12.4
אחר	99	1.1	0.3	6.0	14.2	6.1

מקור: סקר מעסיקים, הרשות לתכנון כ"א

(1) מאזן תעסוקה הינו הפער בים מספר המשרות שאוישו לבין עובדים שנפלטו. ממוצע חודשי
לוח 6 – השלכות האירועים הביטחוניים על מאזן התעסוקה של ישראלים לפי ענפי כלכלה ראשיים,
רבעונים 4/00 ו- 3/00-1

ענף	משרות שכיר לרבעון 4/00	מאזן תעסוקה, תוספת באלפים				הפסד פוטנציאל מפורטנציאל לשנה	
		לשנת 2000		רבעון			
		פוטנציאל תוספת	סה"כ תוספת	רבעון 4/00	רבעון 3/00-1		
סה"כ	מ"ח ¹	מ"ח ¹	מ"ח ¹	מ"ח ¹	מ"ח ¹	מ"ח ¹	
סה"כ	1464	8.5	11.4-	42.3	76.5	34.2-	44.7-
תעשייה	350	2.0	1.5-	13.5	18.0	4.5-	25.0-
בינוי	88	1.2-	0.3	9.9-	10.8-	0.9	8.3-
אירוח ואוכל	106	2.0	10.4-	13.2-	18.0	31.2-	173.3-
ש. עסקיים	396	2.7	0.0	24.3	24.3	0.0	0.0
מסחר	279	1.9	0.8-	14.7	17.1	2.4-	14.0-
תח' ותקשורת	127	0.9	2.3-	1.2	8.1	6.9-	85.2-
חקלאות	46	0.1-	2.2	5.7	0.9-	6.6	73.3-
אחר	99	0.3	1.1	6.0	2.7	3.3	122.2

מקור: סקר מעסיקים, הרשות לתכנון כ"א (1) ממוצע חודשי

להלן חישוב העמודות: עמודה (4) = עמודה (1) X 9 (חודשים) + עמודה (2) X 3 (חודשים),

עמודה (5) = עמודה (1) X 9 (חודשים)

עמודה (6) = עמודה (4) - עמודה (5), עמודה (7) = עמודה (6) : עמודה (5)